

بتقرب بادشاہاں درود ترخ قطعہ

ولقت بچہ کار آید و تسبیح و مرقع خودماز علمہاے نکو سپیدہ بری دار
حاجت بکلاہ برکی داشتنت نیست درویش صفت باش کلاہ تتری دار

حکایت ۱۱ - پیادہ سرو پا پرہنہ با کاروان حجاز از کوفہ بدرآمد

و ہمراہ ما شد نظر کردم معلومے نداشت خرا ماں ہمیرفت و می گفت قطعہ

نہ باشتر بر سوارم نہ چو اشتر زیر بارم نہ خداوند رعیت نہ غلام شہرام

غم موجود و پریشانی معدوم ندارم نفسے میز غم آسودہ و عمرے بر آرام

اشتر سوارے گفتش اے درویش کجا میروی برگرد کہ بسختی بمیری نشنید

و قدم در بیاباں نہاد و برفت چوں نخل محمود بر سیدیم تو انگر را اجل فرارسید

درویش بیالینش فرود آمد گفت - مصرعہ

ما بسختی نہ بمردیم و تو بر سخت بمردی

بیت

شخصے ہمہ شب بر سر بیمار گریست چوں روز شد او بمرد و بیمار بزیست

قطعہ

اے بسا اسپ تیز رو کہ بماند کہ خرننگک جاں بمنزل برد

بسکه در خاک تندرستان را دفن کردیم و زخم خورده نمره
 حکایت ۷ عابدی را بادشاهی طلب کرد اندیشید که دارو
 بنجورم تا ضعیف شوم تا مگر اعتقادی که در حق من دارد زیادت کند
 آورده اند که دارو کے قاتل بود بنجور و بہرہ قطعہ

آنکہ چون پستہ دیدش ہمہ مغز پست بر پست بود همچو پیاز
 پارسایان روے در مخلوق پشت بر قبلہ میکند نماز

فرد

چوں بنده خدایے خویش خواند باید کہ بحسن خدا نداند
 حکایت ۸ کاروانی را در زمین یونان بزدند و نعمت
 بیقیاس بزدند بازرگانان گریه و زاری بسیار کردند و خدا و پیغمبر را
 شفاعت آوردند فائده نبود شعر

چو پیر و زشد و زو تیرہ رواں چه غم دارد از گریہ کارواں
 لقمان حکیم اندراں کارواں بود یکے گفتش از کاروانیاں ایناں را اگر نصیحت کنی
 و مو عظمت گوئی باشد کہ بر رخ از مال ما دست بدارند کہ دریغ باشد
 چندین نعمت کہ صنایع شود گفت دریغ کلمہ حکمت باشد با ایشاں گفتن

قطعہ

آہستہ را کہ موریا نہ بخورد
توان بر دانه و بقیل رنگ
بسیه دل چه سود گفتن وعظ
نرود میخ آهنی در سنگ

قطعہ

بروزگار سلامت شکستگان دریاب
که جبر خاطر مسکین با بگردانند
چو سائل از تو بزاری طلب کند چیز
بدہ و گردنہ سنگر بزور بستاند
حکایت ۹ - عابد سے را حکایت کنند کہ شب دہ من بخورد
و تا سحر شتے بگردی صاحب دے بشنید و گفت اگر نیمہ نان بخوردے
و بکنے بسیار ازین فاضلتر بودے۔ قطعہ

اندروں از طعام خالی دار تاورد نور معرفت بینی
تھی از حکمتی بعلت آن کہ پری از طعام تا بینی
حکایت ۱۰ - پیش یکے از مشایخ کبار گلہ کردم کہ فلاں در حق
من ہنسا و گواہی دادہ است گفت بصلاحتش خجل کن۔ رباعی
تو نیکو روش باش تا بد سگال بنقص تو گفتن نیابد مجال
چو آہنگ پر لبا بود مستقیم کے از دست مطرب خورد گوشتال

حکایت ۱۱۔ یکے را از مشایخ پرسیدند کہ حقیقت تقویٰ چیست
گفت ازین پیش طائفہ بودند در جہاں بصورت پراگندہ و بمعنی جمع اکتول
خلفے اند بظاہر جمع و بدل پراگندہ۔ قطعہ

چو ہر ساعت از تو بجائے رودل بہ تنہائی اندر صفائے نہ بینی
ورت مال جاہست زرع و تجارت چو دل با خداست خلوت نشینی

حکایت ۱۲۔ یاد دارم کہ شبے در کاروانی ہمہ شب رفتہ بودم
و سحر بر کنار بیشہ خفتہ شوریدہ کہ دران سفر ہمراہ ما بود سحر گاہاں نعرہ بزد
وراہ بیاباں گرفت و یک نفس آرام نیافت چوں روز شد گفتمش آں
چہ حالت بود گفت بلبلان را دیدم کہ بتالش در آمدہ بودند از درخت
و کبکاں از کوه و غوکاں از آب و بہائم از بیشہ انانیشہ کردم کہ مروت
نباشد ہمہ در تسبیح و من در غفلت خفتہ کجا روا باشد۔ قطعہ

دوش مرغی بصبح مے نالید	عقل و صبرم پر دو طاقت ہویش
یکے از دوستان مخلص را	گر آواز من رسید بگوشش
گفت باورنداشتم کہ ترا	باتک مرغی چنین کند بہوش
گفتم این شرط آدمیت نیست	مرغ تسبیح خوان ما خاموش

حکایت ۱۳۔ یکے را از ملوک مدت عمر سپری شد و قائم مقام
 نہاشت وصیت کرد کہ با مداد ان نختیں کسیکہ از در شہر در آید تاج
 شاہی بر سر دے ہنید و تفویض مملکت ہو کنید اتفاقاً اول کسیکہ در آمد
 گداے بود ہمہ عمر لقمہ اندوختہ در قعدہ وختہ ارکان دولت اعیان
 حضرت وصیت ملک سجا آوردند و تسلیم مفتاح قلاع و خزائن بدو
 کردند و مدتی ملک را نڈتا بعضے امرائے دولت گردان از اطاعت
 او بہ سچا نیدند و ملوک از ہر طرف بہنازعیت برخاستن گرفتند و بمقتاد
 لشکر آراستن فی الجملہ سپاہ و رعیت ہمہ بر آمدند و بر سخے بلاد از
 قبضہ تصرف او بدر رفت۔ در ویش ازین واقعہ خاتمے بود
 تا یکے از دوستان قدیمش کہ در حالت درویشی قرین او بود از سفر
 باز آمد و در چنان مرتبہ دیدش گفت منت خداے را عزوجل کہ گلت
 از خار بر آمد و بخت بلند رہبری کرد و اقبال و سعادت یاوری
 تا بدیں پایہ رسیدی۔

شعر

شکوہ گاہ شگفتت و گاہ خوشیدہ درخت وقتے بر بہنہ ست و وقتے پوشید
 گفت لے عزیز تغزیم گوے کہ جاے تنہیت نیست انکہ کہ تو

دیدی غم ناستے داشتے و امروز غم یہاں سے مٹوئی۔
 اگر دنیا نیا شد درو مندیم و اگر باشد بہر ش پاسے بندیم
 بلاسے زین جہاں آشوب تر نیست کہ رخ خاطر استارہست کہ غنیت

قطعہ

مطلب گر تو انگری خواہی جز قناعت کہ دو تہینت ہنی
 گر غنی زربدا من افشانہ تا نظر در ثواب او نہ کنی
 کز بزرگاں شنیدہ ام بسیار صبر در ویش ہے کہ بذل غنی

قصیدہ

اگر بریاں کند بہرام گورے نہ چوں پاسے ملخ باشد ز موکے
 حکایت ۱۴۲۔ ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ ہر روز بخدمت
 مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آمدے گفت اے ابا ہریرہ ہر روز
 میا تا محبت زیادہ شود صاحب دلے را گفتند بدیں خوبی کہ آفتاب
 نشیدہ ایم کہ کسے اورا دوست گرفتہ است و مہر آوردہ گفت برا
 آنکہ ہر روز میتوانش دید مگر در زمناں کہ محبوب است و مطلوب شعر
 پدیدار مردم شدن عیب نیست و لیکن نہ چنڈاں کہ گویند بس

اگر خوشن را ملامت کنی ملامت نیاید شنیدیں ز کس

حکایت ۱۵ ایکے از پادشاهان عابد سے را پرسید کہ

عیالوں داشت اوقات عزیز چوں میگذرد گفت ہمہ شب مناجات

و سحر و جادو حاجات و چہ روز و شب بند اخراجات ملک ہمعلمون

اشارت عابد معلوم گشت فرمود تا وجہ کفایت او معین دارند تا

بار عیال از دل او برنیزد و شغوی

اے گرفتار پاسے بند عیال و گر آزادی مہسند خیال

غم فرزند و نان و جامہ و قوت بازت آرزو سیر در ملکوت

ہمہ روز اتفاق می سازم کہ شب با خدا سے پروازم

شب چو عقد نماز بر بندم چہ خور و با ما دوشہ زندم

حکایت ۱۶ - بادشاہے راستے پیش آمد گفت اگر انجام

ابں حالت بہر او من بر آید چندیں درم و ہم ز اہاں را چوں حاجتش

بر آمد و تشویش خاطرش برقت و فاسے نذرش بوجہ شرط لازم آمد

یکے را از بندگان خاص کمیئہ درم داد تا بزاہاں صرف کند گویند

عسلا م عاقل و ہشیار بود ہمہ روز بگردید و شبانگہ باز آمد و در ہمارا

بوسہ داد و پیش ملک بہناد و گفت زاہداں را چند آنکہ طلب کروم
 نیافتم گفت اینچہ حکایت ست آنچه من دانم دریں ملک چہار صد
 زاہد ست گفت اے خداوند جہاں آنکہ زاہد ست نمی ستاند و آنکہ
 می ستاند زاہد نیست ملک بخندید و ندیاں را گفت چند آنکہ مرا
 در حق درویشاں و خداے پرستاں ارادت ست و اقرار این شوخ
 ویدہ را عداوت است و انکار و حق بجانب اوست ۔

شعر

زاہد کہ درم گرفت و دینار زاہد ترا زویکے بدست آر
 حکایت ۱۰۱ یکے از علماے راسخ را پرسیدند چہ گوئی در نا
 وقف گفت اگر نان از بہر جمعیت خاطر می ستاند حلال ست و اگر

جمع از بہر نان می نشیند حرام نیست

نان از بر اے کنج عبادت گرفته صاحب دلاں نہ کنج عبادت برانہا

حکایت ۱۰۲ طائفہ زنداں بخلاف درویشے بدر آمدند

و سخنان ناسزا گفتند و بزوند و بر بخانیدند شکایت از بی طاقتی پیش

پیر طریقت برد کہ چنین حالے رفت گفت اے فرزند خرفستہ

درویشاں جامہ رضا است ہر کہ دریں کسوت تحمل بپیرادی نمکند مدعی است
وخرقہ برو حرام است - **فرد**

دریاسے فراواں نشود تیرہ بنگ عارف کہ برنجہ تک آبت ہنوز
قطعہ

گرگزنت رسد تحمل کن کہ بےقوا ازگناہ پاک شوی
لے براورچو عاقبت خاک است خاک شو پیش ازاں کہ خاک شوی
حکایت منطومہ ۱۹

ایں حکایت مستوح کہ در بغداد	رایت و پردہ را خلاف افتاد
رایت ازگردراہ ورنج رکاب	گفت باپردہ از طریق عتاب
من و تو ہر دو خواہ تا شناہیم	بندہ بارگاہ سلطانیم
من ز خدمت دے نیاسودم	گاہ و بیگاہ در عنبر بودم
تو نہ رنج آزمودہ نہ حصار	نہ بیابان و باد و گرد و عنبار
قدم من بےی پیشتر است	پس چرا راحت تو بیشتر است
گفت من سر بر آستان دارم	نہ چو تو سر بر آسماں دارم
ہر کہ پیودہ گردن انہ از د	خویشتن را بگردن اندازد

حکایت ۲۰ - یکے از صاحبہاں زور آزمائے را دید
 بجم بر آفره و گفت بروہاں انڈاختہ گفت این را چہ حالت است
 گفتند فلاں دشنام دادش گفت این فرومایہ ہزارمین سنگ بر میدارد
 و طاقت سخنی آرد۔ ^{قطعه}

اگر خود بر درویشانی ہمہ عمل ^{در دست آنکہ در شکہ مروی نیست}
 بنی آدم سرت از خاک و آرد ^{اگر خاکی نباشد آدمی نیست}

حکایت ۲۱ - بزرگے را پرسیدم از سیرت اخوان صفنا
 گفت گمیتہ آنکہ مراد خاطر یاران بر مصالح خویش مقدم دارد و حکما
 گفته اند برادر کہ در بن خویش است نہ برادر است و نہ خویش است۔ فرو
 ہمرہ اگر کتاب کند ہمرہ تو نیست ^{دل در کسے بند کہ دل بستہ تو نیست}

حکایت ۲۲ - پادشاہے بدیدہ استعمار و رطائفہ درویشاں
 نظر کردے یکے از انبیاں بفرست بجا آورد و گفت اے خاک
 مادریں دنیا بعیش از تو خوشتریم و بعیش از تو کمتریم و برگ
 برابریم و بقیامت بہتر نشاء اللہ تعالیٰ۔ ^{قنوی}
 اگر کشور خدایے کامران است ^{و گر درویش حاجتمندان است}

در آن ساعت که خواهند این آن مرد سخاوتند از جهان پیش از کفر، برو
 چو رخت تازه ملکوت بر بست خواهی گدائی بهترست از پادشاهی
 طریقت طریق در و نشان ذکرست و شکر و خدمت و طاعت
 و ایثار و قناعت و توحید و توکل و تسلیم و تحمل چه که برین معنیها گفتیم
 موصوف است به حقیقت درویش است اگر چه در دنیا است از پاره
 گردبے ناز که بخورد هر چه در میان آید و گوید هر چه بر زبان آید
 اگر چه در عیاست - قطعه

لے درونت برینہ از تقویٰ کز برون جامہ ریاداری
 پرده ہفت رنگ در گذار تو کہ در خانہ پوریاداری

مثنوی

دیدم گل تازه چند دستہ بر گنبد سے از گیاه بسته
 گفتم چه بود گیاه ناچینہ تا در بہت گل نشینہ او نیز
 بگریست گیاه و گفت خاشاک صحبت نکند کرم فراموش
 گریست جمال و رنگ و بویم آخر نہ گیاه باغ اویم
 من بندہ حضرت کریم پروردہ نعمت شدیم

گر بے ہنرم و گریہ مند   لطف ست امیدم از خداوند

او چارہ کار بندہ داند   چون ہیج ویلتش منانند

رسم ست کہ مالکان تحریر   آزاد کنند بندہ پیر

لے بار خداے عالم آراے   بر سعدی پیر خود بختاے

سعدی رہ کعبہ رضا گیر   لے مرد خدا رہ خدا گیر

پہنخت کسے کہ سر بتابد   زین در کہ در و گریہ تابد

حکایت ۲۳ - حکیمے را پرسیدند از سخاوت و شجاعت

کہ کدام بہتر است گفت آنکس را کہ سخاوت است بشجاعت

حاجت نیست -   مندر

نہشت ست برگور بہرام گور   کہ دست گرم بہ کہ بازوے زور

قطعہ

نماند حاتم طائی و یک تا ہاید   بہ نام بلندش بہ نیکی مشہور

زکوٰۃ مال بدرکن کہ فضلہ زرا   چو باغبان بزہد میتر دہانگور

باب سوم در فضیلت قناعت

حکایت ۱- خواہندہ مغربی در صفتِ بزازان حلب

میگفت لے خداوندان نعمت اگر شمارا انصاف بودے و مارا
قناعت رسم سوال از جهان بر خاستے قطعہ

لے قناعت تو انگر مگرداں کہ وراے تو ہیج نعمت نیست
کنج صبر سخت یا ر قمان است ہر کرا صبر نیست حکمت نیست

حکایت ۲- دو امیر زادہ در مصر بودند یکے علم آموخت

و دیگر مال اندوخت عاقبہ الامریکے علامہ گشت و آں دگر عزیز

مصر شد پس این ٹوانگر بچشم حقارت در فقیہ نظر کردے و گفتمے

من سلطنت رسیدم و این بچپاں در مسکنت بماند گفتمے

برادر شکر نعمت باری عزاسمہ بچپاں بر من افزوں ترست

کہ میراث پیغمبراں یافتہ یعنی علم و ترا میراث فرعون و ہاماں رسید

یعنی ملک مصر

من آن مورم کہ در پایم بماند نہ زبیرم کہ از دستم نہالت
 کجا خود شکر این نعمت گزارم کہ زور مردم آزاری ندارم
 حکایت ۳ - در ویشے راشنیدم کہ در آتش فاقہ می خست

و خرقہ بر خرقہ میر و شست و تسکین خاطر خود را میگفت - ششم
 بتان خشک تناعت کنیم و جانم بق کہ بیخ محنت خود بہ کہ با شنت خلق
 کسے گفتش چہ نشینی کہ فلاں دریں شہر طبعے کریم وارد و کرے عمیم
 میان بخدمت آزادگان بستہ و بر در و لمانشتہ اگر بر صورت
 حالت چنانکہ هست وقوف یا بد پاس خاطر عزیزاں داشتن منت
 وارد و عنایت شمار و گفت خاموش کہ درستی مردن بہ کہ حاجت

قطعہ

پیش کسے برون -

ہم رقعہ و وقتن بہ و الزام کنج صبر کز بہر جامہ رقعہ بر خواجگان نشست
 تھا کہ با عقوبت و فرخ برابرست رفتن بساے مردی ہمایہ درشت
 حکایت ۴ - یکے از ملوک عم طیبے حافظ را بخدمت

محمد مصطفیٰ اصلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرستاد سائے در و بار عرب

بود کہے تجرتہ پیش ادنیارود و محاسبتے ازوسے درنخواست پیش
 پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم آمد و گلہ کرد کہ مرا این بندہ را براسے
 مدالبت اصحاب بخد مت فرستادہ اند درین مدت کہ التذاتے
 نکرد تا عدستے کہ بر بندہ معین ست بجا آورد رسول علیہ السلام گفت
 این دلالتہ را طریقے ست کہ تا اشتہا غالب نشود نخورد و ہنوز
 اشتہا باقی بود کہ دست از طعام بردارند حکیم گفت این ست موجب
 تندرستی زمین خدیت بوسید و رفت۔ مثنوی

سخن لگد کند حکیم آغاز   یا نہ انگشت سوسے لقمہ دراز
 کہ زنا گفتش حلال زاید   یا زنا خوردنش بجان آید
 لاجرم حکمتش بود گفتار   خوردنش تندرستی آرد بار

حکایت ۵۔ در سیرت آرد شیر با بجان آمدہ است کہ

حکیم عرب را پرسیدند کہ روزے چہ ہایہ طعام باید خوردن گفت
 صد درم سنگ کفایت کند گفت این قدر چہ قوت دہد۔ گفت
 این قدر ترا بر پا میدارد و ہر چہ بریں زیادت کنی حمال آئی۔ شعر
 خوردن برے زیتن ذکر کردن   تو معتقد کہ زیتن از بہر خوردن ست

حکایت ۶۔ دو درویش خراسانی ملازم صحت یکدیگر سفر
 کردند یکے ضعیف ہو کہ بہر دو شب افطار کرے و دیگر قوی کہ
 روزے سے بار خوردے اتفاقاً در شہرے بہمت جاسوسی گرفتار
 آمدند بہر دو را بجانہ در کردند و بگل بر آوردند بعد از دو ہفتہ
 معلوم شد کہ بیگناہانند قوی را دیدند مردہ و ضعیف جان سلامت
 بردہ مردم دریں عجب بانند کہ کیے گفت خلاف عجب ہوے
 کہ این کیے بسیار خوار بودہ است طاقت بیوائی نیاورد ہلاک
 شد و آن دگر خوشستن وار بود لاجرم بر عادت خود صبر کرد و بسلا
 خلاص یافت۔
 قطعہ

چو کم خوردن طبیعت شد کیے چو سختی پیش آید سہل گسیرد
 و گرتن پرورست اندر فراخی چو تنگی بیند از سختی بمسیرد
 حکایت ۷۔ یکے از حکما پسر را نہی ہمیکرد از بسیار خوردن
 کہ سیری مردم را رنجور کند گفت لے پدر گر تنگی خلق را بکشد
 نشیدہ کہ خطریاں گویند سیری مردن بہ کہ گر تنگی بردن گفت
 اندازہ نگہدار۔

شعر

نچنداں بنجور کزو پانت بر آید   نچنداں کہ از ضعف جانت آید

قطعه

با آنکہ در وجود طعامست عیش نفس   ریخ آورد طعام کہ پیش از قدر بود
گر گاشکر خوری بتکلف زباں کند   ورنان خشک دیر خوری گاشکر بود
حکایت ۸ - رنجورے را گفتند کہ دلت چہ سے خواہد گفت

آنکہ دلم چہ سے نخواہد - شعر

معدہ چو کز گشت شکم درد خواست   سو نذار دہمہ اسباب رہتا
حکایت ۹ - بقالے را در سے چند بر صوفیاں گرو آمدہ بود
در واسطہ پر روز مطالبت کردے و سختماسے باخشونت گفتے و صحابہ
از تعنت او خستہ خاطر ہی بودند و از تحمل چارہ نہ بود صاحب دلے
در اں میان گفت نفس را وعدہ داؤن بطعام آساں ترست کہ
بقال را بہ درم -

حکایت ۱۰ - جو انردے را در جنگ تاتا جراتے رسید
کے گفت فلاں بازرگاں نوشدارو وارد اگر بنخواہی باشد کہ دینغ

تدارد و گویند کہ بازرگان بھل مسرور بود۔ شعر

گر چہ بچہ سے تاننٹن از سفر ہوشے آفتاب

تا قیامت روز روشن کس غمید سے در جہاں

جو انمرد گھنٹا اگر وارو خواہم از دہد یاد دہد و اگر وہ منفعت کندیا

نہ کند ہارسے خواستن از دہد ہر کشندہ است۔ شعر

ہر چہ از دہناں بہت خواستی در تن از دہوی و از جہاں کاستی

و حکیمان گھنٹا اندا اگر فی المثل آب حیات فروشد با برو سے و انا

نخرد کہ مردان بہ علت بہ از زندگانی بہذلت۔ شعر

اگر حنابل خوری از دست خوشو بہ از شیرینی از دست ترشے

حکایت ۱۱۔ یکے از علما خوردہ بسیار داشت و کفاف از

یکے را از بزرگان کہ معتقد او بود بگفت روسے از توقع او در ہم

کشید و تعریف سوال از اہل ادب در نظرش تبیح آمد۔ قطعہ

ز بخت روسے ترش کردہ پیش بار غیزد مرو کہ عیش برو نیز تلخ کردانی

بجا جتے کہ روسی تازہ روسے و خندان فرو نہ بندو کار کشادہ پیشانی

آوردہ اند کہ اندکے در وظیفہ او زیادت کرد و بسیار از ارادت کم

وانشمند چون پس از چند روز مودت معهود برقرار ندید گفت شعر

نامم افزود و آبرویم کاست   بینوائی به از مذلت خواست

حکایت ۱۲ - درویشی را ضرورتی پیش آمد کہ گفتم

قلاں نعمتی وارد کامل و کرم نفسی شامل اگر بر حاجت تو واقف گردد

ہمانا کہ در قصتاے آن توقف رواندار و گفت من اورا ندانم گفت

منت رہبری کنم دستش گرفت تا بمنزل آن شخص در آورویکے را

دید لب فرو ہشتہ و تنہ شستہ برگشت و سخن تلفت کہ گفتمش چہ

کردی گفت عطاے اورا بلقاے او بخشیدم - قطعہ

مہر حاجت بنزدیک تر شرفے کہ از خوے بدش فرسودہ گروی

اگر حاجت بری نزد کہے بر کہ از رویش بقدر آسودہ گروی

حکایت ۱۳ - خشک سالی در اسکندریہ

پدید آمد چنانکہ عنان طاقت درویشاں از دست رفتہ بود و در ہاے آسمان

بر زمین بستہ و فریاد اہل زمین با آسمان پیوستہ - قطعہ

نشانماند جانور از وحش و طیر ماہی و مور کہ بر فلک نشاند بے نوائی افغان

عجب کہ دو دہل خلاق جمع می نشود کہ ابر گرد و سیلاب دیدہ باران

چنین سال شخصے کہ ترش ہنوزشت خود و نعمت بیکراں داشت تنگدستان
 راسیم و زرداسے و مسافراں را سفرہ ہناسے گرفتے از درویشاں
 از جور و فاقہ بجان آمدہ بودند آہنگ و عوت او کردند و مشورت
 بمن آوردند۔ سر از موافقت باز زدیم و گفتیم۔ قطعہ

نخورد شیر نیم خوردہ سگ   گریختی بمبیر و اندر غار
 تن بہ بیچارگی و گرسنگی   بند و دست پیش سفلہ مدار
 گرفتیدوں شود بہمت ٹٹاک   بے ہنہر را بہچکس مشار

پریان و نسج برنا اہل   لاہور و و طلاست بر دیوار

حکایت ۱۴۔ حاتم طائی را گفتند از خود بزرگ ہمت تر

در جہاں دیدہ یا شنیدہ گفت بے روزے چہل شتر قربان کردہ
 بودم اوراے عرب را پس گوشہ صحرا لے بجایتے بروں رفتہ
 بودم خار کشتے را دیدم پیشہ خار فراہم آوردہ گفتش بہان حاتم
 چرا نزدی کہ خلقے بر ساط او گرد آمدہ اند گفت۔ من و
 ہر کہ نان از عمل خویش خورد   مت حاتم طائی نہ بود

انصاف دادم کہ من اورا بہمت و جوانمردی پیش از خود دیدم۔

حکایت ۱۵۔ موسیٰ علیہ السلام درویشی را دید از برہنگی
 بریک اندر شدہ گفت اے موسیٰ دعا کن تا خدا سے عزوجل مرا کفایت
 دہد کہ از بے طاقتی بجان آدم موسیٰ دعا کرد و برقت پس از چند روز
 کہ باز آمد از ساجات مرا و دید گرفتار و خلقے انہوہ برو سے گرد آمدہ
 گفت این چه حالت ست گفتند خمر خوردہ و عہدہ کردہ و کسے را
 کشتہ اکنون بقمصاس فرمودہ اند۔ شعر

گر پہ مسکین اگر پروا شے تخم کنجشک از جہاں پروا شے
 ہیچکس را نزد خود نگذاشے این دو شاخ کاؤ گر خردا شے

مرد

عاجز باشد کہ دست قوت یابد بر خیزد دوست عاجزاں بر تابد

سقلہ چو جاہ آمد و سیم وزرش اسبلی خواہد بضرورت سرش
 آں نشنیدی کہ فلاطوں چه گفت مورہاں بہ کہ تباشد پرش
 پدرا حاصل بیارست ولیکن سپر گرمی وارست۔ مرد
 آنکس کہ توانگرت نمے گرداند او مصلحت تو از تو بہتر داند

حکایت ۱۶۔ اعرابی را دیدم در حلقہ جو پریاں بصرہ
 کہ حکایت میکرد کہ وقتے در بیابان راہ گم کردہ بودم و از زاد معین
 چیزے با من نماندہ دل بر ہلاک ہنادم کہ ناگاہ کیشہ یافتم پر از مروارے
 ہرگز آن ذوق و شادی فراموش نہ کنم کہ پنداشتہم کہ گندم بریان
 باز آن تلخی و نومیدی کہ معلوم کردم کہ مروارید است۔ قطعہ

در بیابان خشک وریک رواں   نشہ را در وہاں چہ در چہ صدف
 مروے توشہ کا و فتاد ز پاسے   بر کمر بند او چہ زر چہ شترن
 حکایت ۱۷۔ یکے از عرب در بیابانے از غایت تشنگی

میگفت۔ قطعہ

لے کاش پیش از مرگ خود   روزے رسم بردعا
 نہرے کہ تا زانو بود   زان پر نسیم مشکیزہ را
 حکایت ۱۸۔ چچمان درویشے ورقاع بسیط گم شدہ و قوت
 و قوتش نماندہ درے چند داشت بسیار بگردید رہ بجاسے نہر پس
 بسختی ہلاک شد طائفہ رسیدند و مہا دیدندش پیش روے نہاد
 و بر خاک نبستہ۔

قطعه

گریمز جھنری دارد مردیے توشہ بزگیر و کام
 در بیاباں فقیر سوخته را شلغم پختہ بہ کہ نقرہ خام
 حکایت ۱۹۔ ہرگز از دور زماں ننا لیدہ ام دروسے از
 گردش ایام در ہم کشیدہ مگر وقتیکہ پام برہنہ بود واستطاعت
 پاسے پوشے نداشتم بجام کوفہ در آدم دلتنگ یکے را دیدم کہ پاسے
 نداشت پاس نعمت حق بجاسے آوردم در بے کفشی صبر کردم۔

قطعه

مرغ بریان چشم مردم سیر کمتر از برگ ترہ بر خوان است
 وانکہ را دستگاہ و قدرت نیست شلغم پختہ مرغ بریان است
 حکایت ۲۰۔ یکے از ملوک باسنے چند خاصاں در شکار گاہ
 بزمتاں از عمارت دور افتاد تا شب در آمد خانہ و ہقانے را
 دیدند ملک گفت شب آنجا رویم تا زحمت سر ماتہ باشد یکے از
 وزیرا گفت لائق قدر بلند پادشاہاں نباشد بخانہ و ہقانے رکیک
 التحا کردن ہم اینجا خیمہ بزیم و آتش افروزیم و ہقاں را خبر شد

ماحضرے کہ داشت ترتیب کرد و پیش آورد زمین بوسید و گفت
 قدر بلند سلطان بدین قدر نازل نہ شدی و لیکن نخواستی کہ متدر
 و ہماں بلند شود سلطان را سخن او مطبوع آمد شبا نگہ بمنزل او
 نقل کردند با دادش خلعت و نعمت فرمود شنیدندش کہ قدسے
 چند در کاب سلطان بود و میگفت . قتلعه

ز قدر و شوکت سلطان نگشت چیز کم از التفات بجانسرای و ہماں نے
 گاہ گوشہ و ہماں بافتاب رسید کہ سایہ بر سرش انداخت چو تو سلطان
 حکایت ۲۱ - باز گمانے را دیدیم کہ صد و پنجاہ شتر بار داشت

و چہل بندہ و خدمت گار شبے در جزیرہ کیش مرا بجزیرہ خویش برد
 ہمہ شب نیار مید از سختماسے پریشاں گفتن کہ فلاں انبارم تبرکتا
 است و فلاں بضاعت بندوستان و این قبائل فلاں زمین است
 و فلاں چیز را فلاں کس ضمین است و گاہ گفتے کہ خاطر اسکندریہ دام
 کہ ہواسے خوش است باز گفتے نہ کہ دریاسے مغرب مشوش است سعیا
 سفرے دیگر در پیش است اگر آن کردہ شود بقیت عمر خویش بگوشہ
 بشینم و قناعت کنم گفتم آن کدام سفرست گفت گوگرد پاری خواہم

برون بھیں کہ شنیدم کہ قیتمے عظیم وارد و کاشہ چینی بروم ارم و دیبا
 رومی ہندو پولاد ہندی جلیب و آبلتہ علی پرین و برویانی بقارس
 و ازاں پس ترک سفر کنم و بہر کاسے بنشینم انصاف ازین ماخولیا
 چنداں فرودگفت کہ بیش طاقت گفتش نماند گفت اسے سعدی تو ہم
 سخن بگوے از آہناک دیدہ و شنیدہ گفتم قطعہ ۔

آن شنیدستی کہ در صحرای غور بار سالکے بقیاد از مستور

گفت چشم تنگ دنیا دار را یا قناعت پر کن یا خاک گور

حکایت ۲۲ ۔ ہاں اسے را شنیدم کہ بچل اندر چہاں معروف

بود کہ حاتم طائی در کرم تناہر حالش نبست و تیا آراستہ و خست نفس

جہلی ہچہاں دروے متکن تا بجاسے رسید کہ ناسے از دست بجانے

نداوے و گریہ ابو ہریرہ را بلفتمہ نخواستے و سگ اصحاب کف را

استخوانے نینداختے فی الجملہ خانہ اور اکس ندیدے در کشادہ

و سفرہ اور اسر ۔ بیعت

در ویشی بجز بوی طعامش نشیدے مرغ از پئے ناں خوردن اور نیزہ سچیدے

شنیدم کہ بدریاسے مغرب اندر راہ مصر پیش گرفتہ بود و خیال فرعون